

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

OFISI YA BUNGE

**TAARIFA YA KAMATI YA HAKI, MAADILI NA MADARAKA YA
BUNGE KUHUSU SHAURI LA KUDHARAU MAMLAKA YA
SPIKA LINALOMHUSU MHE. ESTER AMOS BULAYA (MB)**

28 Aprili, 2017
DODOMA

TAARIFA YA KAMATI YA HAKI, MAADILI NA MADARAKA YA BUNGE KUHUSU SHAURI LA KUDHARAU MAMLAKA YA SPIKA LINALOMHUSU MHE. ESTER AMOS BULAYA (MB)

1:0 UTANGULIZI

1.1 **Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa Kanuni ya 4 (2) na (3) ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu taarifa ya Kamati ya Haki, Maadili na Madaraka ya Bunge kuhusu Shauri la Mhe. Ester Amos Bulaya (Mb) la kudharau mamlaka ya Spika , kinyume na kifungu cha 26 (c) (d) na (e) cha Sheria ya Kinga, Madaraka na Haki za Bunge, Sura ya 296 [*The Parliamentary Immunities, Powers and Privileges Act*, CAP. 296 R.E. 2015]; na kinyume na Kanuni ya 74 (1) (a) na (b) ya Kanuni za Kudumu za Bunge.

1.2 **Mheshimiwa Spika**, kwa Mamlaka yako kwa mujibu wa Kanuni ya 74(1) (a) na (b) ya Kanuni za Kudumu za Bunge katika 2016 katika Mkutano wa Tatu, Kikao cha Thelathini na Mbili kilichofanyika tarehe 30 Mei,2016 ulimtaja Mhe. Ester Amos Bulaya (Mb) kwamba amedharau Mamlaka ya Spika, na uliagiza afike mbele ya Kamati ya Haki, Maadili na Madaraka ya Bunge kujibu tuhuma za kudharau Mamlaka ya Spika.

2.0 CHANZO CHA SHAURI DHIDI YA MHE. ESTER AMOS BULAYA (MB)

2.1 **Mheshimiwa Spika**, mnamo siku ya tarehe 30 Mei, 2016

katika Mkutano wa Tatu, Kikao cha Thelathini na Mbili, wakati wa asubuhi Bunge lilikuwa likijadili Hotuba ya Bajeti ya Wizara ya Maji na Umwagiliaji kwa Mwaka wa Fedha, 2016/2017, Mhe. Juma Nkamia (Mb) aliomba Mwongozo wa Spika kupitia Kanuni ya 68(7) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 akitaka kujua ni kwanini Serikali imewafukuza Wanafunzi wa Diploma Maalum ya Sayansi katika Chuo Kikuu cha Dodoma. Mhe. Nkamia alieleza kuwa wanafunzi waliofukuzwa hawakuwa na kosa lolote, isipokuwa Serikali ndiyo iliyokuwa na mgogoro na Menejimenti ya Chuo Kikuu cha Dodoma, hivyo alitaka kujua ni kwanini wanafunzi waadhibiwe kwa makosa ya watu wengine?

2.2 **Mheshimiwa Spika,** Mheshimiwa Naibu Spika alitoa Mwongozo wake kwa kueleza pamoja na mambo mengine kuwa, Mwongozo wa Spika unapaswa kuombwa kwa mambo yaliyotokea Bungeni mapema na sio mambo yanayotokea nje ya Bunge. Hata hivyo, alitaka Serikali kuangalia namna bora ya kushughulikia suala husika.

2.3 **Mheshimiwa Spika,** baada ya Mheshimiwa Naibu Spika kutoa majibu ya Mwongozo ulioombwa na Mhe. Nkamia (Mb), Mheshimiwa Joshua Nassari (Mb) alisimama kwa kutumia Kanuni ya 69 na kuomba Mwongozo wa Spika kwamba Bunge liahirishe kujadili Hotuba ya Bajeti ya Wizara ya Maji na Umwagiliaji na badala yake lijadili suala la waliokuwa wanafunzi wa Diploma Maalumu ya Sayansi, Chuo Kikuu cha

Dodoma ambao walifukuzwa ndani ya masaa 48. Alieleza zaidi kuwa, wanafunzi hao ni watoto wadogo ambao walikuwa wanapata shida hapa Dodoma baada ya kufukuzwa.

- 2.4 **Mheshimiwa Spika,** Mheshimiwa Naibu Spika alitoa Mwongozo kuwa hakuona kama ni utaratibu bora wa uendeshaji wa shughuli za Bunge kuahirisha shughuli za Bunge kwa kuwa jambo hilo lilikuwa linashughulikiwa na Serikali.
- 2.5 **Mheshimiwa Spika,** kufuatia Mwongozo huo wa Naibu Spika, baadhi ya Wabunge hawakuridhika na hivyo waliendelea kuomba Miongozo huku wakipiga kelele, jambo ambalo lilivuruga shughuli za Bunge zilizokuwa zinaendelea. Mhe. Naibu Spika alilazimika kuahirisha shughuli za Bunge na aliitisha kikao cha Kamati ya Uongozi ili ijadili suala hilo.
- 2.6 **Mheshimiwa Spika,** mara kikao cha jioni kiliporejea, Mheshimiwa Naibu Spika alitoa maelezo kuwa, baada ya kutafakari vurugu zilizotokea asubuhi, Kamati ya Uongozi iliamua kuwa, Waziri wa Elimu Mhe. Profesa Joyce Ndalichako (Mb) atoe Kauli ya Serikali kuhusiana na suala la mgogoro wa Menejimenti ya Chuo Kikuu cha Dodoma na Walimu, pamoja na hatma ya wanafunzi waliofukuzwa. Hata hivyo, Prof. Joyce Ndalichako (Mb) hakuwepo Bungeni wakati huo, hivyo alimwita Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliji kuhitimisha hoja ya Bajeti ya Wizara ya Maji na Umwagiliaji kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

2.7 **Mheshimiwa Spika**, kufuatia hatua hiyo, baadhi ya Wabunge walisimama na kuanza kuomba Miongozo, kupiga kelele, kugonga meza, kurusha vitabu hovyoy na kukataa kutii maelekezo ya Naibu Spika yaliyowataka kutulia ili kumruhusu Mheshimiwa Naibu Waziri kuhitimisha hoja yake. Vitendo hivyo vilivuruga shughuli za Bunge kwa muda, jambo lililopelekea Mheshimiwa Naibu Spika kumtaja kwa jina Mhe. Ester Bulaya (Mb) amefanya vitendo vya kudharau Mamlaka ya Spika na kuagiza afike mbele ya Kamati ya Haki, Maadili na Madaraka ya Bunge.

3.0 UCHUNGUZI WA KAMATI

3.1 **Mheshimiwa Spika**, katika Waraka wako kwa Kamati wa kutaka kufanya uchunguzi kwa Wabunge waliobainika kufanya vitendo vya kudharau Mamlaka ya Spika, ulielekeza kama ifuatavyo:-

...kwa mamlaka niliyopewa chini ya Fasili ya 4(1) (a) na(b) ya nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge .Toleo la Januari,2016,naiagiza Kamati ya Haki, Maadili na Madaraka ya Bunge ichunguze na kutoa mapendekezo kuhusu suala hili"

3.2 **Mheshimiwa Spika**, Kamati ilianza uchunguzi kwa kutoa Hati ya Wito (*summons*) kwa Mhe. Ester Amos Bulaya kufika mbele ya Kamati siku ya Alhamis tarehe 20 Aprili, 2017 katika Ukumbi Na. 227 Ghorofa ya Pili, Jengo la Utawala (Dodoma

saa 7 kamili mchana ili kujibu tuhuma dhidi yake kama ifuatavyo:-

- (a) Kuvuruga shughuli za Bunge kwa kupiga kelele na kupiga makofi kwa vurugu jambo ambalo lilimfanya Naibu Waziri wa Maji aliyekuwa ameruhusiwa kuzungumza kushindwa kuendelea kuzungumza kutokana na vitendo hivyo.
- (b) Kukaidi maelekezo ya Naibu Spika aliyekutaka utulie ili kumruhusu Naibu Waziri wa Maji kuhitimisha hoja iliyokuwa mezani.
- (c) Kuendelea kusimama na kupiga kelele wakati Spika amekutaka utulie.
- (d) Kusambaza karatasi na vitabu hovyo kwa makusudi kitendo ambacho ni dharau kwa Bunge na kudharau Mamlaka ya Spika.

4.0 HOJA ZA MSINGI (ISSUES)

4.1 **Mheshimiwa Spika**, ili Kamati iweze kufanya uchunguzi wa kina wa tuhuma hizo ilijielekeza kwenye hoja za uchunguzi (*issues*) zifuatazo:

- (a) Kama ni kweli Mhe. Ester Amos Bulaya (Mb) alifanya vitendo vya utovu wa nidhamu na dharau kwa Mamlaka ya Spika.

(b) Kama itathibitika ni kweli alifanya vitendo hivyo, ni hatua gani anatakiwa kuchukuliwa?

4.2 **Mheshimiwa Spika**, Kamati katika uchunguzi wake, ilifanya rejea za Sheria, Kanuni za Kudumu za Bunge, mashauri mbalimbali yaliyoamuliwa na Bunge siku za nyuma (*case law*), na ushahidi wa picha za *video* za Ukumbini kama ifuatavyo:

4.2.1 Sheria ya Kinga, Madaraka na Haki za Bunge [*The Parliamentary Immunities, Powers and Privileges Act, CAP. 296 R.E. 2015*].

4.2.2 Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016.

4.2.3 Picha za video (*video clip*) za Ukumbini.

5.0 MAHOJIANO YA SHAHIDI MBELE YA KAMATI

5.1 **Mheshimiwa Spika**, siku ya tarehe 20 Aprili, 2017 Mhe. Ester Amos Bulaya (Mb) alifika mbele ya Kamati kwa mujibu wa Hati ya Wito (*summons*) aliyopewa. Mhe. Ester Amos Bulaya (Mb) aliposomewa tuhuma dhidi yake alieleza kuwa kwa kuwa suala hili limekuwa la muda mrefu kwa kiasi fulani hakumbuki vema, inawezekana alitenda kosa hilo kutokana na mhemuko uliokuwepo kufuatia tukio la kufukuzwa wanafunzi wa Diploma Maalum ya Sayansi, Chuo Kikuu cha Dodoma kwani pia walikuwemo wapiga kura wake. hata hivyo alikiri wazi kuwa yawezekana kabisa alitenda matendo yaliyolalamikiwa na Bunge. Hivyo analiomba radhi Bunge kwa maneno yake mwenyewe kama yafuatayo:-

...yawezekana ni muda mrefu sana nimesahau kutokana na hasira naweza nikawa nimefanya vitendo vya kuvunja Kanuni nachukua fursa hii, kuomba radhi kwa Kamati, Bunge kwa yote yaliyotokea, naomba radhi kwa moyo wa dhati kabisa ... sipendi kusumbua Kamati hii naiheshimu, ... kama Kamati imeona chochote nilichofanya, kwa moyo wa dhati naomba radhi”.

- 5.2 **Mheshimiwa Spika**, Kamati ilimkumbusha Mhe. Ester Bulaya kwamba aliwahi kutiwa hatiani kwa kosa kama hili siku za nyuma kwa kudharau Mamlaka ya Spika na kupewa adhabu ya kutohudhuria baadhi ya vikao vya Mkutano wa Tatu wa Bunge, na alikubali kuwa aliwahi kutiwa hatiani kwa kosa kama hili na alisisitiza kuomba radhi tena na kuahidi kuwa hatarudia tena kosa hili.

6.0 MAONI YA KAMATI (*FINDINGS*)

- 6.1 **Mheshimiwa Spika**, kupitia mkanda wa video wa tukio la siku hiyo, Mhe. Ester Bulaya (Mb) anaonekana akipiga makofi bila utaratibu, akikaidi maelekezo ya Spika ya kumtaka atulie ili shughuli iliyokuwa mezani iendelee, na mara alipoamriwa kutoka nje alionekana kurusha kwa kutawanya vitabu hovyoy na kwa makusudi jambo ambalo ni dharau kwa Mamlaka ya Spika.

6.2 **Mheshimiwa Spika**, pamoja na kuangalia mkanda wa *video*, Mhe. Ester Amos Bulaya (Mb) alikiri mbele ya Kamati na kuomba radhi Bunge kwa vitendo vya utovu wa nidhamu vinavyoonesha dharau kwa Bunge na Mamlaka ya Spika.

6.3 **Mheshimiwa Spika**, kutokana na ushahidi huu, Kamati imejiridhisha bila kuacha shaka yoyote kuwa ni kweli Mhe. Mhe. Ester Bulaya (Mb) alifanya vitendo ambavyo ni kudharau Mamlaka ya Spika kinyume na Kifungu cha 26(c) (d) (e) cha Sheria ya Kinga, Madaraka na Haki za Bunge, Sura ya 296 pamoja na Kanuni ya 74 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016.

6.4 **Mheshimiwa Spika**, Kwa urahisi wa rejea nanukuu:

26. Any person who-

(a) .....

(b) .....

(c) causes an obstruction or disturbance within the precincts of the Assembly Chamber during a sitting of the Assembly or of the Committee thereof; or

(d) Shows disrespect in speech or manner towards the Speaker; or

(e) Commit any other act of intentional disrespect to or with reference to the proceedings of the Assembly or to any person proceeding at such proceedings,

Commits an offense

74 (1) Spika anaweza kutaja jina la Mbunge kwamba amedharau mamlaka ya Spika na kisha kupeleka jina hilo kwenye Kamati ya Haki, Maadili na Madaraka ya Bunge ikiwa;

(a) Kwa maneno au vitendo, Mbunge huyo anaonyesha dharau kwa Mamlaka ya Spika; au

(b) Mbunge huyo anafanya kitendo chochote kwa makusudi cha kudharau Shughuli za Bunge au Mbunge yoyote anayeongoza shughuli hiyo.

6.5 **Mheshimiwa Spika,** Kwa mantiki hiyo, Kamati inamtia hatiani Mhe. Ester Bulaya (Mb) kwa Kudharau Mamlaka ya Spika.

6.6 **Mheshimiwa Spika,** baada ya kujiridhisha kuwa Mhe. Ester Bulaya alikiuka sheria na Kanuni za Bunge, Kamati inajielekeza katika hoja kwamba Kama itathibitika ni kweli alifanya vitendo hivyo, ni hatua gani anatakiwa kuchukuliwa?

6.7 **Mheshimiwa Spika,** katika kujibu hoja hiyo Kamati ilizingatia yafuatayo:-

(a) Kitendo cha Mhe. Ester Bulaya (Mb) kukiri na kuomba radhi Bunge bila kuisumbua Kamati.

(b) Mhe. Ester Bulaya (Mb) ni mkosaji wa mara ya pili kwa kosa hili la kudharau mamlaka ya Spika.

- (c) Athari za vitendo alivyovifanya ambavyo vilivuruga shughuli za Bunge na kushusha hadhi ya Bunge.
- (d) Mhe. Ester Bulaya (Mb) tangu alipoadhibiwa na Bunge lako tukufu kwa kosa kama hili mnamo tarehe 30 Mei, 2016, hajaacha kufanya vitendo vya uvunjifu wa Kanuni lakini kwa kiasi fulani amepunguza kufanya vitendo hivyo tofauti na alivyokua awali kabla ya adhabu hiyo.

6.8 **Mheshimiwa Sipka**, Kifungu cha 33(1) Sheria ya Kinga, Madaraka na Haki za Bunge kinaelekeza kuwa Mbunge yeyote atakayefanya kosa la kudharau Mamlaka ya Spika au shughuli za Bunge kwa mujibu wa Kifungu cha 26 au Kifungu kinginecho, Bunge linaweza kuazimia kumuelekeza Spika kumpa karipio kali (*reprimand*) au kumsimamisha asihudhurie vikao vya Bunge kwa muda litakaloona unafaa, isipokuwa muda huo usizidi siku ya mwisho ya Mkutano wa Bunge unaofuata baada ya azimio hilo. Kifungu cha 33(1) kinasomeka ifuatavyo:

"33(1) Where any member commits any contempt of the Assembly whether specified in section 26 or otherwise, the Assembly may, by resolution, either direct the Speaker to reprimand such member or suspend him from the service of the Assembly for such period as it may determine".

7.0 UZOEFU WA MASHAURI YA NYUMA

7.1 Shauri lililomhusu Bi. Zuhura Hamza ambaye alikuwa ni mfanyakazi (TANESCO).

Mheshimiwa Spika, Mtumishi huyo alinukuliwa na vyombo mbalimbali vya habari akituhumu Wabunge kuwa wanakaa ndani ya Ukumbi wa Bunge hawafanyi chochote lakini mwisho wa uhai wa Bunge miaka mitano (5) wanapata fedha nyingi (*millions of money*) wakati wengine wanalala tu Bungeni.

Alipoitwa mbele ya Kamati ya Maadili **alikiri na kuomba msamaha kwa maandishi na kwa mdomo.** Kamati ilimwandikia barua ya onyo kali.

7.2 Shauri lililomhusu Mhe. Salim Khamis Juma, aliyekuwa Mbunge kupitia Chama cha CUF

Wakati wa kujadili Hotuba ya Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa Mwaka wa Fedha 1999/2000 alitamka maneno yaliyokuwa yanamtuhumu Spika wa Bunge kuwa ana maslahi ya Chama na anajihusisha na rushwa katika kuteua Wabunge kusafiri nje ya nchi kikazi, alipoitwa mbele ya Kamati kuthibitisha alishindwa hivyo Kamati ilimtia hatiani kwa kumdharau Mhe. Spika. Kamati iliwasilisha taarifa ya uchunguzi kwa Spika na shauri lilimalizika kwa Mhe. Salim K. Juma kumwomba radhi Spika na Spika aliridhia radhi aliyoomba.

Mheshimiwa. Spika, kwa kuzingatia Sheria hii, uzoefu wa mashauri ya numa pamoja na kitendo cha Mhe. Ester Bulaya (Mb) kukiri na kuomba radhi na kuahidi mbele ya Kamati kutorudia kitendo hiki, Hivyo, Bunge litafakari ushahidi uliotolewa dhidi yake na kuuzingatia wakati wa kupitisha Azimio la kutoa adhabu anayostahili kwa kosa alilotenda.

8.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, mwisho, napenda kukushukuru wewe binafsi kwa kunipa nafasi hii kuwasilisha maoni ya Kamati kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Haki, Maadili na Madaraka ya Bunge na napenda nitumie nafasi hii kukupongeza kwa dhati kwa jinsi unavyoliongoza Bunge hili ambalo ni chombo cha uwakilishi wa Wananchi kuisimamia na kuishauri Serikali ili kuhakikisha kuwa ustawi wa wananchi ndio kipaumbele cha kwanza.

Mheshimiwa Spika, kipekee, nawashukuru Wajumbe wote wa Kamati, kwa kazi nzuri ya kujadili na kuchambua kwa umakini mkubwa shauri la kudharau Mamlaka ya Spika. Wajumbe hawa walifanya kazi nzuri na walizingatia misingi ya haki, bila kumwonea au kumpendelea mtu yoyote. Kwa heshima naomba niwatambue kwa majina kama ifuatavyo:-

- (i) Mhe. Kapt (Mst), George Huruma Mkuchika (Mb) - Mwenyekiti
- (ii) Mhe. Almas Athuman Maige (Mb) - Makamu Mwenyekiti
- (iii) Mhe. Rashid Ali Abdallah (Mb)- Mjumbe
- (iv) Mhe. Amina Nassoro Makilagi (Mb)-Mjumbe

- (v) Mhe. Dkt. Christine Gabriel Ishengoma (Mb)-Mjumbe
- (vi) Mhe. Othman Omar Haji (Mb)-Mjumbe
- (vii) Mhe. Rose Kamil Sukum (Mb)-Mjumbe
- (viii) Mhe. George Malima Lubeleje (Mb)-Mjumbe
- (ix) Mhe. Dkt. Suleiman Ally Yussuf (Mb)-Mjumbe
- (x) Mhe. Susan Anselm Lyimo (Mb)-Mjumbe
- (xi) Mhe. Tunza Issa Malapo (Mb)-Mjumbe
- (xii) Mhe. Asha Abdullah Juma (Mb)-Mjumbe
- (xiii) Mhe. Augustino Manyanda Masele (Mb)-Mjumbe
- (xiv) Mhe. Emmanuel Adamson Mwakasaka (Mb)-Mjumbe
- (xv) Mhe. Ali Hassan Omar King (Mb)- Mjumbe; na
- (xvi) Mhe. Innocent Sebba Bilakwate (Mb)- Mjumbe

Aidha, napenda kumshukuru kwa dhati Katibu wa Bunge, Dkt. Thomas D. Kashililah, kwa kuisaidia Kamati kutekeleza majukumu yake. Kipekee, nawashukuru Ndugu Pius T. Mboya, Kaimu Mshauri Mkuu wa Bunge wa Mambo ya Sheria, Ndugu Prudens R. Rweyongeza, Ndugu Mossy Lukuvi ambao ni Manaibu Washauri wa Bunge wa Mambo ya Sheria, Ndugu Maria Mdulugu, Katibu wa Kamati, na Ndg. Editruda Kilapilo kwa kuratibu vyema kazi za Kamati na kuhakikisha kuwa Taarifa hii inakamilika kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, sasa naomba Bunge lako Tukufu, likubali kujadili na kupokea maoni na mapendekezo ya Kamati ili baada ya mjadala liazimie kuchukua hatua stahiki kwa kadiri litakavyoona inafaa.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha.

Kapt. (Mst) George Huruma Mkuchika, (Mb)

MWENYEKITI

KAMATI YA HAKI, MAADILI NA MADARAKA YA BUNGE

28 Aprili, 2017